

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Az élet védelme az élet kezdetén

- A magzat polgári jogi helyzete -

Szerző:

Csedrekiné dr. Tóth Boglárka

2014. augusztus

Bevezetés

Az emberi élet védelme a magyar jogban mind a közjogban, mind a magánjogban megjelenik; védelmébe veszi mind az Alaptörvény, mind a büntetőjog, mind pedig a polgári jog. A polgári jogban a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény Második Könyve szabályozza, a személyiségi jogok között¹.

Vannak azonban a személyiség védelemnek bizonyos különleges esetei, melyek csak jelzésszerűen jelennek meg a Ptk.-ban; más törvényekben vannak részletesen szabályozva. E különleges esetek közé tartozik az emberi élet védelme az élet kezdetén, vagyis az abortusz kérdésköre. A Ptk.-ban mindössze két paragrafus rendelkezik a magzati élet védelméről², a teljes szabályozás az 1992. évi LXXIX.³ törvényben jelenik meg.

Mielőtt rátérnék arra, hogy miként jelenik meg az emberi élet védelme az élet kezdetén hatályos jogunkban, előtte röviden áttekintem az abortusz-kérdés történeti alakulását, a különféle mozgalmakat, végül pedig azt az utat, amelynek végén megszületett a hatályos magyar jogi szabályozás.

Abortusz-kérdés történeti alakulása

A keresztény világnézetnek köszönhetően már az államalapítástól kezdve védték a magzatot; státusz és vagyoni jogai voltak. Kálmán idején már büntetőjogilag is szabályozták, melynek alapján művi terhesség megszakítás esetén a nőkre kiátkozás várt az 1279-es Budai zsinat értelmében. Werbőczy Hármaskönyvében pedig a magzat teljes jogalanyiséggel jelenik meg, azaz a méhmagzat egyenjogú a megszületettekkel. Ebből következik az a szabályozás is, hogy gyermekgyilkosságnak tekintik a gyermekelhajtást, ha az a fogamzás után 40 nappal történt, de ez

1

Ptk. Második Könyv, Harmadik rész, X I. cím - A személyiségi jogok

² Ptk.2:2. § (1) - (2) bekezdése

³ Magzati élet védelméről szóló törvény

időtartam előtt is bűnnek tekintették: „az abortusz kezdettől bűn, de ha megmozdul, gyilkosság, mert attól kezdve lelke van a magzatnak.”⁴

Az első büntetőtörvénykönyv javaslatban (1843) nem volt teljes az abortusz tilalom, ugyanis az anya életének érdekében meg lehetett volna szakítani a terhességet. Ezzel ellenben a Csemegi - kódex (1878. évi V. tc.) tiltja a magzatelhajtást.

A magánjogi törvényjavaslatoknál már megjelenik az a vita, ami napjainkban is megosztják a jogászokat, miszerint a méhmagzat jogalany vagy pedig csak feltételes a jogképességgel bír, mivel az anyatest része. Az előbbi álláspontot képviselte Haller Károly, míg az utóbbit Kolosváry Bálint. A háború előtti magánjogunkban feltételes jogképességűnek ismerik el a méhmagzatot, azonban a terhesség megszakítás fel sem merül. Ahogy a római jogi alapelv is kimondja: „Nasciturus pro iam nato habetur si de commodis eius agitur.”⁵

Látható tehát, hogy az 1800-as évektől 1945-ig kezdetben az abszolút tilalom volt jellemző, majd gyakorlati engedékenységet jelent meg. 1933-ban változás következett be: két curiai döntés alapján az anya életének és egészsége érdekében megszakítható a terhesség.

1945 után viszont teljes fordulat történt: a méhmagzat jogának, létének teljes tagadása. Ez főként a Rákosi korszakban jelenik meg, mikor ezt a kérdést rendeletekben szabályozták, amelyek az anya önrendelkezési joga szellemében születtek. Az 1950-es években bevezették a szabad abortuszt. Ezzel akarták kompenzálni az emberek magánjogainak korlátozottságát, azaz ezzel akarták bizonyítani, hogy az emberek saját ügyeikben maguk dönthetnek. Másrészt pedig az abortuszkérdést a népesedés - politika eszközének tekintették. Így ebben a korszakban fel sem merült a magzat élethez való joga. A magzatot egy fajta tehernek tekintették: „aki nem akar «terheket» vállalni, az vegye igénybe a szabad abortuszt.”⁶ Természetesen ebben a korban is voltak

⁴ Tárkány Szűcs Ernő: Magyar jogi népszokások. Bp., 1981. Gondolat kiadó

⁵ Hámori Antal: A magzat élethez való joga, Bp., Logod Bt. 15. old

⁶ Hámori Antal: A magzat élethez való joga, Bp., Logod Bt. 16. old

ellenvélemények, ide sorolható Szász István, aki a magzat jogalanyiságát mondta ki, illetve Törő Károly, aki pedig a magzat élethez való jogát hirdette, és ez alól csak két kivételt fogadott el; mégpedig az anya élete, egészsége érdekében, illetve az életképtelen magzat esetén történő abortuszt. Ennek a legalizációnak köszönhetően ebben az időszakban több mint 5 millió magzatot pusztítottak el - engedély(!) alapján. Majd ezután született meg az 1970-es években a jogszabályi szigorítás.

Ez röviden az abortusz története a rendszerváltásig, amely időponttól kezdődően már „többé-kevésbé” a magzati élet védelme jelenik meg a szabályozásokban.

Most nézzük meg, hogy miként történik e kérdéskör szabályozása külföldön napjainkban.

Külföldi szabályozás napjainkban

Egyik országban sem, létezik sem abszolút tilalom, sem pedig teljes liberalizáció.⁷ Főként két típus köré csoportosíthatóak az országok, az egyik típus az, ahol valamilyen feltételnek, oknak kell fennállnia ahhoz, hogy a terhesség-megszakítást engedélyezzék, ez az ún. indikációs szabályozás. Ilyen okként szokott megjelenni az egyes országok törvényhozásban az anya életveszélye, a magzat életképtelensége vagy genetikai károsodása, néhol pedig a súlyos szociális ok is. Ezen országok közé tartozik többek között Anglia, Belgium, Írország, Németország, Olaszország, Spanyolország, Svájc. A másik pedig a határidős szabályozás, ahol csak egy meghatározott ideig - 10-12. hétig- lehetséges a legális magzatelhajtás. Ám ezekben az országokban is megjelenik a magzat védelme, ugyanis tanácsadáson kell résztvenni, gondnok kijelölése lehetséges a magzat érdekeinek védelmében stb. Ilyen szabályozás van érvényben Ausztriában, Dániában, Hollandiában, Görögországban, Franciaországban, Svédországban, Törökországban.

⁷ Ugyanis egyrésztől, ahol tiltott is az abortusz, ott is engedélyezett az anya életének védelmében a magzatelhajtás (ld. Írország), ahol pedig ún. szabad abortusz van, ott is bizonyos feltételekhez, vagy pedig határidőhöz van kötve. Így megállapítható, hogy a különböző országok szabályozása e két véglet -teljes tilalom és teljes legalizáció- között található.

Azonban a jogi szabályozás mellett különféle mozgalmak is megjelentek - az USA-ból kiindulva -, melyek vagy az abortusz legalizáció szigorítása mellett, vagy pedig épp ellenkezőleg a további enyhítések mellett lépnek fel. E két mozgalom között két szemléletbeli különbség van; a „pro life” illetve a „pro choice” szemlélet. És ezzel már láthatjuk is, hogy milyen két „jog” áll egymással szemben az abortusz kérdése kapcsán; ez a két jog pedig a magzat élethez való joga és vele szemben pedig az anya önrendelkezési joga. E két szemlélet abban különbözik, hogy mit tekintenek az élet kezdetének. Míg „pro life” mozgalmak a természetjog alapján a fogantatást tekintik az élet kezdetének, míg a „pro choice” mozgalmak a születést, és addig a pillanatig pedig az anya testének a része a magzat, azaz ő rendelkezik vele.

A magzat státusza

Most rátérnék a magzat státuszának kérdésére. Talán a terhesség megszakításnak ez a legkényesebb pontja, vajon a magzat jogalany, ember vagy sem.

A Ptk. 2:2. §(1) bekezdése szerint a magzat feltételesen jogképes, azaz ha élve születik fogamzásának időpontjától megilleti a jogképesség. Azonban jogai megóvása érdekében, ha szükséges a gyermek részére már megszületése előtt gyámot kell kirendelni a Ptk. 2:3. § alapján.⁸ Tehát a magzat nem jogalany hatályos jogunkban, jogképessége csak élveszületése esetén válik feltétlenné⁹. Azonban mint már az előbbiekből is kitűnt, egyre erősebb az a tendencia, hogy a jogi szabályozást összhangba kellene hozni az erkölcsi, biológiai tényezőkkel. Ugyanis ezek alapján az ember már fogantatásától kezdve ember, illetve az emberi élet a fogantatás és a halál közötti folyamat.

Azonban maga az Alaptörvény II. cikke is csak akként rendelkezik, hogy a magzat életét a fogantatástól védelem illeti meg. Erre figyelemmel viszont az állapítható meg, hogy a magzatot magától az embertől elkülönítjük. Azaz, ha a szó szoros értelmében a jogszabályok nem is mondják ki, de a magzat az az embertől egy elkülönült fogalom.

⁸ Ptk. 2:3. § (1) bekezdése értelmében a gyámhatóság - kérelemre vagy hivatalból - gyámot rendel a magzat részére, ha ez a magzat jogainak megóvása érdekében szükséges.

⁹ A magzati jogképesség általános, egyenlő és feltételes.

Én álláspontom szerint is az emberként történő kezelés lenne elfogadhatóbb, mivel a petesejt megtermékenyülésével egy új egyed, élet kezdődik. Tehát már ez okból sem tekinthető a magzat „dolognak”, és így az anyatest részének. Miként a Hittani Kongregáció a művi abortuszról szóló nyilatkozatában kimondja: „új élet..., amely sem nem az apáé, sem nem az anyáé ...”. Ám egyébként sem lehetne „dolognak” tekinteni, ami felett az anya szabadon rendelkezik, mert az ember szervei, testrészei sem dolgok¹⁰ - melyek bizonyos szempontból élettelenek - nem rendelkezhet felette szabadon, akkor miért pont egy új, élő egyed felett teheti, tehetné meg ezt!?

A törvényhozó sem meri kimondani explicit sem az egyik, sem a másik „meghatározást”. A törvényhozás jelenleg eltolódott abba az irányba, hogy a magzat nem ember, de ezt nem mondja ki így sehol sem. Az az érzése támad az embernek, hogy sem a törvényalkotók, sem az alkotmánybírák nem merik felvállalni a magzat ember voltának kimondását és ennek felelősségét; inkább egymásra hárítják e feladatot¹¹.

És ezt a problémát nem lehet sem azzal megoldani, hogy a Büntetőtörvénykönyv bűncselekménynek minősíti a magzatelhajtást, sem azzal, hogy a Polgári Törvénykönyv gondoskodik a megszületendő gyermek érdekeiről. Mivel az ott említett feltételes jogképesség csak a gyermek vagyoni érdekeit biztosítja; miként a 64/1991. AB határozat is kimondja: a magzat élethez való jogát nem lehet a megszületés feltételétől függővé tenni. Másrészről egy 1998-as bírósági határozat kimondja (BH 1998:372.), hogy a méhmagzat gondnoka útján sem indíthat pert anyjának a terhessége megszakítására irányuló jognyilatkozata érvénytelenségének vagy hatálytalanságának megállapítása iránt.

¹⁰ Az Egészségügyi dolgozók chartája szerint: „A test nem kezelhető tulajdonként. Nem lehet úgy bánni vele, mint valami dologgal vagy tárggyal, amelynek az ember tulajdonosa és döntőbírája.” Ugyanezt mondják ki egyes jogszabályok és nemzetközi egyezmények melyek alapján sem az ember, sem az emberi test nem birtokba vehető dolog, nem lehet tulajdonjog tárgya, ez alól kivétel a személyiségi jog körében bizonyos rendelkezési jog a testrészek felett, illetve az egészségügyi törvény bizonyos rendelkezései.

¹¹ A 64/1991. AB határozat szerint a magzat jogalanyiségének kérdése az Alkotmány értelmezésével nem dönthető el. Az Alkotmányból nem következik, hogy a magzat jogalanyiségét el kellene ismerni, de az sem. Hogy ne lehetne a magzatot jogilag embernek tekinteni.

Igaz, hogy a magzat a jelenlegi szabályozás szerint nem jogalany, nem tekintik embernek, de ha nem vesszük figyelembe az élethez való jogát, nem is adjuk meg neki a lehetőséget, hogy valaha ember lehessen.

Véleményem szerint az élethez és az emberi méltósághoz való jog mint veleszületett jogként¹² való értelmezése nem azt kellene, hogy jelentse, nem azt jelenti, hogy a születéssel szerzi meg erre a jogot, hanem a fogantatástól kezdve, természeténél fogva. Ebből kifolyólag levezethető lenne az Alaptörvényből a magzat jogalanyisága, főként arra is figyelemmel, hogy a jelenlegi szabályozás értelmében már védeni kell a magzat életét.

A hivatkozásokban, magyarázatokban, indoklásokban is olvasható, hogy külföldön is hasonlóképpen szabályozzák e kérdéskört, azaz a magzat nem jogalany¹³, azonban ez nem jelenti azt, hogy mi ne ismerhetnénk el jogalanyként, emberként. Pozitív mintaként a többi ország előtt járhatnánk, főként akkor, amikor már 1986-ban, majd 1989-ben az Európa Parlament kimondta döntéseiben, hogy „a petesejt megtermékenyülésétől kezdve az emberi élet folyamatosan fejlődik, és ezért nem lehet megkülönböztetéseket tenni fejlődésének első embrionális fázisai sorában”, illetve azt, hogy „az embriót, s az emberi magzatot úgy kell kezelni, hogy tiszteletben tartjuk emberi méltóságát”. Így, ha ezeket vesszük figyelembe, akkor a magzatokra is ugyanúgy vonatkozik az Alkotmány 54. §-a, mint a már megszületettekre.

Az Emberi Jogok Európai Egyezmény 2. Cikkének 1. bekezdése is kimondja: „A törvény védi mindenkinek az élethez való jogát. Senkit sem lehet életétől szándékosan megfosztani (...)”. Azonban itt is ua. az a probléma a „mindenki” esetében, mint az Alkotmányunkban a „veleszületett” esetén; ki tartozik ebbe bele, miként értelmezzük?

¹² Alkotmány 54. § (1) bek.: „A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.”

¹³ Például a Roe vs Wade és a Doe vs Bolton ügy, melyek alapján kimondták, hogy a méhmagzat „nem személy”, hanem az anya „tulajdona”.

Következésképpen megállapíthatjuk, hogy a magzat nem jogalany, de miként az ide vonatkozó AB határozatok is kimondják, ez nem jelenti azt, hogy ne élvezne alkotmányos védelmet. Ám ha megnézzük a jelenlegi szabályozást, inkább ennek az ellenkezője állapítható meg.

Összefoglalva; igaz, hogy a Ptk. alapján a magzat státusza általános, egyenlő és feltételes, ám ennek ellenére sok tényező arra ösztökélné az embert, hogy ismerje el a magzat jogalanyiságát. Ilyenek a már említett erkölcsi, vallási elvek¹⁴, illetve az orvostudomány fejlődése is. Ugyanis az orvostudomány fejlődésével már egyre korábbi időpontban felismerhető a magzat esetleges betegségei, születési rendellenességei és ezek többsége már az anyaméhben is gyógyíthatóak, sok esetben olyanok is, amelyek eddig esetleg végleges fogyatékoságot okoztak a megszületett gyermek számára, vagy pedig olyan következményekkel jártak, amelyek összeegyeztethetetlenek voltak az élettel. Ebből következőleg megállapítható, hogy már a mindennapi életben is emberként kezelik a méhmagzatot; főként, ha azt is figyelembe vesszük, hogy ma már sokszor az első kép a gyermekről nem a születés után készülnek el, hanem már a magzati lét alatt - és akkor még nem említettem a videofelvételeket, a magzat szívhangjáról készült felvételeket, amelyeket ugyanúgy őriznek a családok, mint az újszülöttről készült első fényképeket. Ezek alapján pedig a méhmagzat is ember. Lehet, hogy önálló életre nem képes bizonyos idő előtt, de lehet, hogy ez is csak idő kérdése, azaz talán csak az orvostudomány további fejlődésétől függ.

Röviden a rendszerváltozástól a hatályos szabályozásig vezető út

Mint már említettem, 1950-től Magyarországon úgynevezett szabad abortuszról beszélhetünk. 1988-tól kezdve azonban megjelentek Magyarországon is a pro life szervezetek: Magzattvédő Társaság, Pacem in Utero Egyesület, Szülések az Életért Társaság; ezzel megindultak a sajtóviták, vitafórumok az abortusz szabályozásáról, a magzat jogalanyiságáról.

¹⁴ Miként a Hittani Kongregáció Donum vitae instrukciójában - 1987 februárja - kimondja, hogy „a megtermékenyítésből származó zigótában már jelen van egy új emberi individuumbiológiai identitása”. Hasonló megfogalmazás jelenik meg a Le Monde 1997. 02. 25-i számában: „Mivel a keresztény hitben az életet Isten ajándékának tekintik, érthető, hogy az egyházak miért ítélik el az abortuszt, mesterséges megtermékenyítést,... . Mert ezek már elvesztették a természetességet, s miként a különféle egyházak vezetői állítják, veszélyesek az élet tiszteletére nézvést, ellentétes az isteni teremtés elvével.” Ugyanez jelenik meg abban Az Egészségügyi dolgozók chartájában: „A születés előtti élet fejlődésének minden szakaszában egyértelműen emberi élet.” Az orvostudomány véleménye is megegyezik ezen véleményekkel, mivel álláspontja szerint az emberi élet a fogantatással kezdődik és ez a halál időpontjáig egy szakadatlan folyamat. Így, a születés nem egy „minőségi ugrás”, hanem csak egy „fejlődési fokozat ugyanazon folyamatban.”

Majd, két évvel később, 1990. január 10-én a Pacem in Utero Egyesület egy beadvánnyal az Alkotmánybírósághoz fordult, hogy állapítsák meg az eddigi rendeleti szintű szabályozások alkotmányellenességét, illetve azt, hogy ezzel a szabályozással sértik a lelkiismeret szabadságát (Alkotmány 76. §). Ezzel együtt felhívták a figyelmet arra, hogy az emberi élet kezdetének megállapítása kétséges az akkori jogszabályok alapján. Kökény Mihály ezt a beadványt elutasította, mivel azt állította, hogy az akkori szabályozás alkotmányos. Majd dr. Surján László visszautasította jogelődje álláspontját; ekkor újabb kiegészítéseket is csatoltak más szervezetek az eredeti beadványhoz: Solt Otília és a Feminista Hálózat is kérte a rendeletek alkotmányellenességének kimondását, azon a címen, hogy a terhesség-megszakítás a nők korlátozhatatlan joga.

Ezek alapján született meg a 64/1991. AB határozat; mely szerint a terhesség megszakítására vonatkozó szabályok rendeletben való meghatározása alkotmányellenes. Mivel az Alkotmánybíróság azt a határozatot hozta, hogy az Alkotmányból levezetve nem lehet sem azt megállapítani, hogy a magzat nem ember, sem azt, hogy ember, ezért a törvényhozónak kell határoznia ebben a kérdésben. A törvényhozó e két megoldás közül bármelyiket választhatja, de ha úgy dönt, hogy a magzat nem ember, akkor viszont megfelelő védelmet kell biztosítania számára.

Így született meg az 1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről. E törvényt többen is alkotmányellenesnek vélték, ebből kifolyólag újabb indítványt nyújtottak be az Alkotmánybírósághoz. Az AB ekkor úgy határozott (48/1998. AB határozat), hogy nem alkotmányellenes az, ha a nő súlyos válsághelyzetére hivatkozva, a törvény lehetővé teszi számára a terhesség megszakítását. Azonban ennek ellenőrzéséről alkotmányosan a törvényhozó csak akkor mondhat le, ha a magzati élet védelmére megfelelő ellensúlyt képező rendelkezéseket is megállapít.

Ennek következtében bizonyos tekintetben módosították a magzati élet védelméről szóló törvényt, de „igazi” változás nem történt.

Az 1992. évi LXXIX. törvény - a magzati élet védelméről

Mint már az előbbieken is említettem, az Alkotmánybíróság megállapította a 64/1991. (XII. 17.) AB határozatában, hogy a terhesség megszakítását nem lehet rendeletben szabályozni,¹⁵ ezzel megsemmisítette 1992. december 31-i hatállyal az 1972. évi II. törvény 29. § (4) bekezdésének első mondatát és 87. § (2) bekezdését, a 76/1988. (XI. 3.) MT rendeletet - a terhességmegszakításról - , illetve az előbbi végrehajtásáról szóló 15/1988. (XII. 15.) SZEM rendeletet.¹⁶ Így a terhességmegszakítás jogi szabályozása csak törvényben történhet, illetve az alkotmánybírák kijelentik, hogy a törvényhozónak kell eldöntenie, hogy az emberi státuszt kiterjeszti-e, vagy sem a magzatra is. Ha az előbbi mellett dönt, akkor a magzati lét minden fázisában el kell ismernie jogalanynak, és ebben az esetben egyáltalán nem lehetséges a terhességmegszakítás - jobban mondva csak, kizárólag abban az esetben, esetekben, amelyekre nézve a jog eltúri az emberi életek közötti választást, példaként említhető ha ez az anya életének megmentése érdekében szükséges. A másik esetben pedig egy speciális jogi státuszt hoz létre, amellyel megvalósítja a magzat életének védelmét szemben az anya önrendelkezési jogával. Ez alapján született meg az 1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről.

A törvényhozó úgy határozott, hogy az Alkotmány módosítása nélkül valósítja meg a magzati élet védelmét, tehát ezek alapján megállapítható, hogy nem ismerték el a magzat jogalanyiségét. A törvény Indoklásában kimondják, hogy új szempontból közelítik meg az abortusz problematikáját, azaz a magzat egészséges fejlődését, a magzati élet védelmét tartja fő szempontnak. Így deklarálja, hogy a magzati élet tiszteletet, védelmet érdemel, és ez csak a gyermeket váró nőkről való gondoskodással valósítható meg. Ezen kívül megjelenik benne az is, hogy a terhességmegszakítás nem lehet a családtervezés egyik alapvető eszköze, tehát csak veszélyeztetettség estén kerülhet rá sor.¹⁷ Ezzel a törvényhozó arra is felhívja a figyelmet, hogy

¹⁵ Csak törvényben lehet szabályozni a terhességmegszakítást, ugyanis ez a beavatkozás alapvető emberi jogokat sért, illetve alapvető állampolgári kötelezettségeket érint; úgy mint például az emberi élethez. Méltósághoz, a lelkiismereti szabadsághoz való jogot.

¹⁶ 1972. évi II. tv. 29. § (4) bekezdése: „ A terhesség megszakításának csak jogszabályban meghatározott esetekben és rendelkezések szerint van helye.”

1972. évi II. tv. 87. § (2) bekezdése: „ (2) Terhesség megszakítására külföldi állampolgár részére - ha jogszabály másképp nem rendelkezik - csak a terhes nő életének megmentése érdekében lehet engedélyt adni.”

¹⁷ Miképpen ezt a törvény preambuluma is kimondja: „Az Országgyűlése annak tudatában, hogy

szükség van a megfelelő oktatásra a családtervezéssel kapcsolatban, mind az alap-, mind pedig a középfokú oktatásban. A törvény figyelembe veszi a lelkiismereti szabadsághoz való jogot, így az egészségügyi dolgozók nem kötelezhetők a terhességmegszakításban való részvételre, ha ez vallási-, lelkiismereti meggyőződésükkel ellentétes.

Az előbb említettek, mint a magzat támogatása, védelme az oktatás az első négy paragrafusban jelenik meg. Majd ezek után következnek a terhességmegszakítás különböző esetei, feltételei, illetve, hogy ezeket mely intézmények végzik.

Ha a magyar szabályozást vizsgáljuk, megállapítható, hogy mind az indikációs, mind pedig a határidős szabályozás megjelenik, jobban mondva bizonyos feltételek esetén is csak meghatározott ideig végezhető el a beavatkozás.

Így a terhesség megszakítható a következő esetekben:

„5. § (1) A terhesség csak veszélyeztetettség, illetőleg az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén, az e törvényben meghatározott feltételekkel szakítható meg.

(2) Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz.

6. § (1) A terhesség a 12. hetéig szakítható meg, ha

a) azt az állapotos nő egészségét súlyosan veszélyeztető ok indokolja;

b) a magzat orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban vagy egyéb károsodásban szenved;

c) a terhesség bűncselekmény következménye, valamint

d) az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén.

- a fogantatással induló magzati élet tiszteletét és védelmet érdemel;
- a magzati élet védelme a gyermeket váró nőkről történő fokozott gondoskodással valósítható meg, ugyanakkor a magzat egészséges fejlődését biztosító feltételek megteremtése elsődlegesen a szülők felelőssége;
- a terhességmegszakítás nem a családtervezés és a születésszabályozás eszköze;
- a családtervezés a szülők joga és felelőssége...”

(2) A terhesség az (1) bekezdésben foglalt feltételek esetén a 18. hetéig szakítható meg, ha az állapotos nő

a) korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen;

b) terhességét neki fel nem róható egészségi ok, illetve orvosi tévedés miatt nem ismeri fel korábban, vagy az egészségügyi intézmény, illetve valamely hatóság mulasztása miatt haladta meg a terhessége az (1) bekezdésben foglalt időtartamot.

(3) A terhesség a 20. hetéig - a diagnosztikus eljárás elhúzódása esetén 24. hetéig - szakítható meg, ha a magzat genetikai, teratológiai ártalmának valószínűsége az 50%-ot eléri.

(4) A terhesség az időtartamától függetlenül szakítható meg

a) az állapotos nő életét veszélyeztető egészségi ok miatt, illetve

b) a magzatnál a szülés utáni étellel összeegyeztethetetlen rendellenesség fennállása esetén.

7. § (1) A terhesség megszakítása, ha azt nem egészségi ok indokolja, az állapotos nő írásbeli kérelme alapján végezhető el.”

Ha ezeket a feltételeket, indokokat nézzük felmerül a kérdés, hogy miért pont ezekben az esetekben szakítható meg a terhesség? Illetve megállapítható, hogy a terhesség-megszakításnak vannak elfogadható, vitatható és elfogadhatatlan indokai. Elfogadható, ha az anya életveszélye teszi ezt szükségessé, de ebben az esetben is az anyának kell döntenie. Ez azért elfogadható, mert véleményem szerint ez az eset hasonló a „végszükség” esetéhez. Igaz, hogy itt két élet közötti választásról van szó, de talán valamivel nagyobb védelmet érdemel a már „biztos” élet. Ám, mint már említettem; az anyának kell döntenie, csak ő határozhat, hogy akár az élete árán is kihordja a gyermekét, de ha ellenkezőleg is dönt, annak saját döntésnek kell lenni, nem pedig az orvosokénak. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy ne világosítsák fel a várandós anyát arról, hogy mi történhet vele, de ennek a tájékoztatásnak objektívnek kell lennie, nem befolyásolhatja a nőt abban az értelemben, hogy ne azt tegye a nő, amit az ő helyében az orvos tenne.

Ezzel ellentétben vitatható okoknak tekinthetők: a nő cselekvőképtelenségére, korlátozott cselekvőképességére, a magzat súlyos fogyatékoságára, genetikai károsodására, illetve az arra való hivatkozás, hogy a terhesség bűncselekmény következménye. Miért vitathatók ezek? Azaz miért fogadhatjuk el, érthetjük meg, ha valaki ezen indokok felmerülése esetén elveteti gyermekét, illetve miért utasítjuk el másrésről? Vegyük sorjában az említett lehetséges indokokat.

A nő cselekvőképtelensége, korlátozott cselekvőképessége

A Ptk. alapján cselekvőképtelen személy az a kiskorú, aki még 14. életévét nem töltötte be, illetve az a nagykorú, akit a bíróság a régi Ptk. alapján cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett; illetve akit az új Ptk. alapján cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett. Korlátozottan cselekvőképes az a személy, aki 14. életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen, illetve ugyancsak az a személy, akit a bíróság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett a régi Ptk. alapján. A jelenleg hatályos Ptk. értelmében cselekvőképességében részlegesen korlátozott az a nagykorú személy, akit a bíróság ilyen hatállyal gondnokság alá helyezett.

Véleményem szerint ez az indok azért nem fogadható el minden feltétel nélkül, mert sokszor ezekben az esetekben nem valósul meg bűncselekmény - kivéve, ha 14. életévét be nem töltött személlyel közösülnek, ugyanis ebben az esetben az a személy, aki elköveti az a szexuális visszaélés büntettét követi el.¹⁸

Másrésről ezen személyek is tudják, hogy mivel járhat, ha nem védekeznek; itt elsősorban a kiskorúakra, illetve a fiatalkorúakra gondolok; főként akkor, amikor ma már eléggé széleskörű és kiterjedt a felvilágosítás intézménye. És, ha jobban szemügyre vesszük a terhességmegszakítási lehetőségeket, többé-kevésbé megállapítható, hogy ezek valamilyen szinten a „családtervezés”, születésszabályozás eszközei. Amit pedig mind az AB határozat, mind pedig e

¹⁸ Lásd. Btk. 198. §

törvény preambuluma kimondott, hogy „a terhességmegszakítás nem lehet a családtervezés és a születésszabályozás eszköze.” Noha ezen indok alapján sokszor ez valósul meg.

Azonban néhány esetben el is fogadhatók ezek az indokok. Főként azért, mert sok esetben egy 14-16 éves számára egy nem kívánt terhesség komoly problémákat okozhat. A legsúlyosabb talán az, hogy valójában még ő is gyerek, és igazából nem tudja, hogy mire vállalkozik, másrésről pedig nincs mögötte az a tudás, tapasztalat, ami egy felnőtt nőnél megvan. És, talán, ami a legfontosabb a társadalom is kiveti magából egy bizonyos szinten őket, például lehetetlenné válik, hogy tovább tanuljanak, stb.

Végezetül, pedig sok esetben ezen személyek, nem is képesek felnevelni, gondoskodni egy gyermekről.

A magzat súlyos fogyatékosága, genetikai károsodása

Talán mind közül ez a legvitathatóbb ok. Ugyanis milyen címen dönthetünk amellett, hogy egy beteg gyerek ne szülessen meg. A betegség, baleset következtében mozgássérültté, fogyatékosá vált embereket sem öli meg a társadalom. Ők is nagyon sok dologra képesek lesznek, sőt bizonyos értelemben többre is. Azt kellene elfogadnia az emberiségnek, hogy a fogyatékos, beteg emberek is ugyanolyan tagjai a társadalomnak, mint az egészségesek.

Másrésről az emberiségnek nincs hozzá joga, hogy eldöntse, ki „méltó és képes” arra, hogy éljen.

Sok esetben, azok, akik az előbbi okok miatt döntenek a terhességmegszakítás mellett, nem merik vállalni a felelősséget és inkább a könnyebb utat választják. Nem mernek a problémával szembe nézni, inkább elmenekülnek előle. Másrésről felmerül a kérdés, hogy mit tekintenek súlyos fogyatékoságnak?

Azonban itt is nagy szerepe van a társadalomnak, mert sok esetben egyáltalán nem támogatják az olyan szülőket, akik fogyatékos, beteg gyereket nevelnek. És mint már előbb is említettem, sokszor a betegeket kirekesztik, nem fogadják el őket az egészségesek - „az életet csak bizonyos feltételekkel fogadja el, és elutasítja, ha sérült, fogyatékos, beteg”¹⁹ -; ilyenkor pedig megérthető, ha egyes szülők nem akarják ilyen környezetbe világra hozni gyermeküket, mert talán pont ekkor sérülne a gyerek emberi méltósága.

Természetesen az orvostudomány szerepe is nagy, mivel a vizsgálatok alapján egyre korábban felismerhetők bizonyos betegségek, de miként a Hittani Kongregáció is kimondja a Donum vitae instrukciójában: „a prenatális diagnosztika súlyos módon ellentétben van az erkölcsi törvényekkel, ha - aszerint, hogy milyen eredménnyel jár - abortusz elvégzésének lehetőségét veszi számításba... nem jelenthet egyúttal halálos ítéletet is”. Tehát ezeknek a vizsgálatoknak arra kell irányulnia, hogy a magzatot meggyógyítsák, ne pedig az abortusz egyik lehetősége legyen.

A terhesség bűncselekmény következménye

Véleményem szerint ez az ok a leginkább megérthető, ha egy nő erre hivatkozik; ugyanis sok ember nem tudja ezt lelkiileg feldolgozni, és így még nehezebb lehet egy ilyen cselekmény „következményeként” megszületendő gyermeket felnevelni, róla gondoskodni. Főként azért, mert a nők e megrázkódtatáson próbálják magukat túltenni, de úgy talán ez még nehezebb, ha ott van a magzat, a gyermek, aki mindig emlékezteti erre. Igaz, hogy nem tehet róla a gyerek, és ha bekövetkezik a terhességmegszakítás, ezzel egy önálló életet pusztítanak el, de épp ezért csak megérthető, ha valaki mégis emellett dönt.

Összefoglalva, az előbb felsorolt indokok épp azért vitathatók, mert nem két élet áll egymással szemben, hanem az anya más érdeke a magzat életével, és ezek az érdekek nem minden esetben előbbrevalók.

¹⁹ Hittani Kongregáció, Donum vitae instrukció, 1987. február 22., AAS 80 (1980) 79-80.

Álláspontom szerint az elfogadhatatlan indokok közé tartozik a nő súlyos válsághelyzetére hivatkozás. Mivel már az előbb említett esetekben is valamiféle válsághelyzet merül fel, így nem kellene egy külön szabályozás a „válsághelyzetre”, mert ez bizonyos szinten parttalanná teszi az abortuszok számát. Igaz, hogy a törvény meghatározza, hogy mi a válsághelyzet - „5. § (2) Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz.” - de ebben a meghatározásban is olyan fogalmakat használ, melyek igazából megfoghatatlanok. Az is „előrelépés” már, hogy az erre való hivatkozás esetén legalább már a cselekvőképteleneknél nem elegendő a törvényes képviselő aláírása ahhoz, hogy igazolja, hogy valóban fennáll a súlyos válsághelyzet, hanem az ő esetükben lehetőséget kell biztosítani, hogy kifejthessék véleményüket a beavatkozással kapcsolatban.²⁰

Mikor e törvény eredeti változata elkészült és hatályba lépett, több indítványozó is megtámadta e paragrafust - nő súlyos válsághelyzete -, azon a címen, amit előbb már említettem, hogy ez „gyakorlatilag korlátlanul lehetővé teszi a terhesség-megszakítást.” Emellett más indítványozó azt is alkotmányellenesnek tartja, hogy a súlyos válsághelyzet fennállását a nő nyilatkozatával igazolja, és valódiságával kapcsolatban a Családvédelmi Szolgálatnak nincs mérlegelési joga. Az Alkotmánybíróság úgy döntött, hogy a súlyos válsághelyzetre való hivatkozás nem alkotmányellenes, de meg kell valósítani ezen indok fennálltának a vizsgálatát.²¹

Valóban csak ezzel a kitéttel „valósítható meg” a magzati élet védelme, ha a súlyos válsághelyzetre való hivatkozás indokát benne hagyják a törvényben. Különben túl nagy hangsúlyt kapna a nő önrendelkezési joga szemben a magzat élethez való jogával. Ám, mint már fentebb kifejtettem nem biztos, hogy szükség lenne ezen indok külön megjelenítésére, mert már az előbb említett indokok között is több olyan van, ami a súlyos válsághelyzet kategóriájába vehető, (mert testi vagy lelki megrendülést, ill. társadalmi ellehetetlenülést okoz, pl., ha a terhesség bűncselekmény következménye, ha a nő cselekvőképtelen - főként, ha kiskorú -, stb.).

²⁰ 1992. évi LXXIX. tv. 12. § (6) bek.

²¹ 48/1998. (XI. 23.) AB határozat

Másrészről ez indok alatt azért választják a terhesség-megszakítást, mert más „értéket, értékeket” tartanak fontosabbnak. De mi lehet fontosabb az életnél? A munka, a karrier? A megfelelő társadalmi rang? Sajnos igen, egyre többen az előbb említetteket tartják előbbrevalónak, már-már a legfőbb értéknek.

Az első lépésnek annak kellene lennie, hogy a társadalom átlépjen ezen a szemléleten; és akkor talán az emberek többsége is rádöbben, hogy a nők súlyos válsághelyzete nem lehet a terhességmegszakítás elfogadható indoka.

Másrészről, hiába írta elő az AB határozat, hogy megfelelő ellensúlyt képező rendelkezéseket kell megállapítani, hogy megvalósuljon a magzati élet védelme, a valóságban ez nincs így. És ez nemcsak a magán kórházak, hanem az állami kórházak esetén sem valósul meg! A legtöbb esetben a terhesség kiderülésétől számított 1-2 héten(!) belül elvégzik a beavatkozást. Így pedig hiába írja elő a törvény, hogy kötelező tanácsadásra kell elmenni az állapotos nőnek a Családvédelmi Szolgálathoz; ugyanis úgy gondolom, hogy ez az idő nem elegendő arra, hogy a nőt felvilágosítsák a beavatkozás veszélyeiről, a terhesség-megszakításon kívüli más megoldásokról, a gyermekvállalása esetén járó, lehetséges támogatásról; vagy ha fel is világosítják, nem biztos, hogy meg tudja „emészteni”, valóban „felfogja”. Az 1-2 alkalmas tanácsadásnál többre lenne szükség.

A másik oldalon pedig ott van az apa, a férj, akinek igazából nincs beleszólása a terhesség-megszakításba, és vannak esetek, amikor ő szeretné a gyermeket. Ha pedig ezt nézzük nem biztos, hogy valóban szociális okozna a gyermek vállalása.

Végezetül pedig felmerül annak a kérdése, hogy milyen alapon különböztetünk a magzatok között fejlettségük, koruk alapján; miként ez az AB határozatokban és az alkotmánybírák különvéleményeiben is feltűnik. Mivel ha engedték volna, hogy elérje a védett „kort”, akkor már őt is megilletné a védelem. Igaz, hogy a határidős modell önmagában nem valósul meg, kellenek

bizonyos más indokok megléte is, hogy a beavatkozás idejét kitolhassák. Azonban ezek az indokok nem feltétlenül elfogadhatóak.

Valóban megvalósul-e a magzati élet védelme a hatályos jog alapján?

Az eddig említettek alapján, véleményem szerint, nem teljesen, nem igazán valósul meg a magzati élet védelme. Lényeges változást a korábbi szabályozással szemben sem a 2013. évi V. törvény (új Ptk.) sem pedig az Alaptörvény nem hozott. Továbbra is nagy szerepet, hangsúlyt kap a nő önrendelkezési joga. Hiába mondják sokan, hogy az élet a fogantatással kezdődik és ez a halálig tart; tehát a magzat is ember. Ember élete teljes hosszán megilleti az élethez, méltósághoz való jog. Így pedig megilleti az élethez, méltósághoz való jog.²² Ám ez nem valósul meg. A magzati élet védelméről szóló törvény már tesz bizonyos lépéseket az ellenkező irányba; elismeri, hogy tiszteletet, védelmet érdemel a magzati élet. Azonban ez nem teljesen valósul meg a törvény további rendelkezései alapján, mivel a törvény nagyobb része rendelkezik arról, hogy miként lehetséges a terhességmegszakítás, mint arról, hogy miként kell megvalósítani a magzati élet védelmét.

Egyetértek azzal, hogy az abszolút tilalom sem lenne megoldás, de a jelenlegi szabályozást konkrétabbá kellene tenni, mert úgy érzem, hogy némely meghatározása túl tág. Tehát el kell ismerni bizonyos esetekben a terhességmegszakítás lehetőségét, ilyen az anya életveszélye.

Ám, ha a törvényhozó nem ismeri el a magzatot emberként - élhet ezzel a fikcióval -, akkor fokozottabb védelmet kellene megvalósítania. Főként akkor, amikor a magyar társadalom egyik legnagyobb problémája, hogy fokozatosan előregedik, illetve kevesebb gyermek születik, mint amennyien meghalnak, tehát a nemzet fogyatkozik is.

²² Ha pedig a méltósághoz való jogot említjük, rá kell döbbernünk arra, hogy az még annyira sem valósul meg, mint a magzati élet védelme. Ugyanis hiába mondja ki az 1992. évi LXXIX. tv., hogy a magzati élet tisztelete érdemel, ha ez nem valósul meg,; azaz felmerül a lombikbébi - program, a magzat-kísérletek és az emberi klónozások kísérlete, amelyeket az előbb említett törvényben még meg sem említene.

Végezetül álljon itt egy idézet Dr. Lábady Tamástól és Dr. Zlinszky Jánostól. Dr. Lábady Tamás szerint: „A magzat önálló az anyától különböző egyedi emberi személy, önálló szív működéssel, keringési és idegrendszerrel és individuális jegyekkel. Ebből következően alanyi joga van a megszületéshez.” Míg Dr. Zlinszky János úgy véli, hogy: „A magzat élete jog által védendő emberi élet”, mivel nem rendelkezik jogalanyisággal.

E két eltérő meghatározásban van egy közös pont, és ez az emberi. Lehet, hogy nem rendelkezik jogalanyisággal a magzat, de ennek ellenére ő is egy élet, ami pedig egy védendő érték. Ennek szellemében kellene átgondolni a magzati élet védelméről szóló szabályozásokat, mind a Ptk.-ban, mind pedig a külön törvényekben.

Bibliográfia

- 1) 64/1991. (XII. 17.) AB határozat
- 2) 48/1998. (XI. 23.) AB határozat
- 3) 1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről
- 4) 1992. évi LXXIX. törvény indoklása
- 5) Hámor Antal: A magzat élethez való joga, Logod Bt., Budapest
- 6) Dr. Jobbágyi Gábor: A méhmagzat életjoga az európai jogállamok jogalkotásában.

Magyar Jog, 1991. 10. szám, 601-607. old.

7) Dr. Jobbágyi Gábor: Az Alkotmánybíróság történelmi döntése a magzat jogi helyzetéről, és a terhesség-megszakításról. Jogtudományi Közlöny, 1992. 7-8. szám, 305-313. old.

8) Dr. Jobbágyi Gábor: A méhmagzat életjoga, Szent István Társulat, Budapest, 1997

9) Polgári Törvénykönyv

10) Római Dokumentumok: Az Egészségügyi dolgozók chartája, Szent István Társulat, Budapest, 1998